

Liptay Lothar:

A kálvini kettős eleve-elrendelés-tan mint Kant-i paralogizmus

(A Kálvin-év margójára)

Azok számára, akikben e tanítás heves ellenszenvet és tiltakozást vált ki – s ilyenek jócskán vannak –, mindjárt az elején megjegyezném, hogy az elgondolás voltaképpen nem Kálvin találmánya. Megtalálható már Ágostonnál, sőt magánál Pál apostolnál is. Kálvin csak annyiban „bűnös”, hogy átvette és tovább hirdette illetve fejlesztette. A fogalom mindenesetre az ő révén került be a széles tömegek tudatába, és vált híressé – szinte már hírhedtté. A tanítás háttérében a következő gondolatmenet rejlik:

- Ha van kárhozat (márpedig a Biblia szerint van),
- s ha Isten mindentudó és mindenható, aki kezdettől fogva mindent előre lát, s a végén minden úgy lesz, ahogy ő akarja (márpedig hitünk szerint így van),
- az üdvösség pedig emberi igyekezettel se ki nem *vívható*, se ki nem *érdemelhető*, hanem egyedül Isten ingyen kegyelmének ajándékaként, „*sola gratia*”, *kapható* meg, akkor végső fokon a kárhozatnak is Ötöle kell jönnie, mint eme üdv-ajándékozó kegyelme eleve tudott és eldöntött („*predesztinált*”) megvonásának. Tömören fogalmazva: Akiket Isten nem *választott ki* eleve az üdvösségre, azokat tudatosan és szándékosan eleve a kárhozat prédájául *hagyta*.

Nos, mindez egy ugyancsak kegyetlen képet mutat Istenről, amely inkább hasonlít Markion „Demiurgoszára”, mintsem a Názáreti által meghíttén *Abbának* (kvázi „*apukának*”) szólított menyeyi Atyához. Nem csoda, ha az elgondolás sokakban megbotránkozást és heves tiltakozást vált ki. – De hát a dolgok fentebb vázolt logikája szerint lehet-e egyáltalán másképpen? Kálvin nem tett egyebet, mint hogy híven és következetesen követte ezt a számára magától értetődőnek tűnő logikai vonalat.

A kérdés csak az, hogy nincs-e valahol hiba ebben a logikában. Mert vannak nagyon logikusnak tűnő, valójában azonban teljesen hibás elmefuttatások. Kiváló illusztrációi ennek a görög Zénó híres paradoxonai, a kicsivel előtte elstartoló teknősbékát soha utolérni nem tudó gyors Achillesről, vagy a sebesen szálló, s egyidejűleg mégis egy helyben veszteglő nyílról. De talán többek számára ismert az a népszerű-népies „fogós kérdés”, hogy ha Isten mindenható, akkor vajon tud-e akkora követ teremteni, hogy ő maga se bírja fölemelni. Nos, nyilvánvaló, hogy ez utóbbi példa – saját szándékával ellentétben – nem Isten, hanem a mi értelmünk lehetőségeinek a korlátozottságát demonstrálja.

Vannak azonban e jelenségnek sokkal komolyabban veendő esetei is, amelyeknél nagyobb horderejű témákról van szó, a logikai „lóláb” pedig nem lóg ki ilyen nyilvánvalóan, s így a hiba nehezebben észrevehető. Ezek közé sorolnám a *predestináció-tant* is. Szerintem itt azoknak a logikai buktatóknak egy tipikus példájával van dolgunk, amelyekre a filozófiában Kant hívta föl hangsúlyozottan és részletesen a figyelmet, mondván, hogy az emberi értelem óhatatlanul beléjük botlik s hibás logikai következtetésekbe és ellentmondásokba – az ő saját terminológiájával élve *paralogizmusokba* és *antinómiákba* – bonyolódik, ha a képességeit meghaladó, a számára megtapasztalhatók (tehát a tulajdonképpeni kompetenciaterülete) határain túleső dolgokról kíván nyilatkozni. – Egy ilyen *prekantianus Paralogizmusként* fogom én fel Kálvin *predestináció-tanát* is, ahogy arra már a címben is utalok.

De ellenérvért végeredményben nem is kell egészen Kantig mennünk, elég, ha a *sola Scriptura* (egyedül a Szentírás) reformátori jelszavához tartva magunkat, föllapozzuk a Bibliát. Ott is találunk elég olyan passzust, amelyekből a hüvös kálvini logika kemény szigorának fagyos lehelete helyett a menyeyi Atya szeretetének melege sugárzik felénk. Itt

csak 1Tim 2, 4-et idézném, amely félreérthetetlenül hirdeti *Isten egyetemes üdvakarátát*, mondván: „...azt akarja, hogy *minden ember* üdvözljön és eljusson az igazság ismeretére.”